

Zjawisko „Urban sprawl” w województwie małopolskim. Przyczyny, kierunki rozwoju, remedia

II Kongres Statystyki Polskiej,
Warszawa 10-12 lipca 2018 r.

dr Michał Kudłacz
Małopolski Ośrodek Badań Regionalnych
Urząd Statystyczny w Krakowie

PLAN PREZENTACJI

- 1. Przedstawienie podstawowych założeń, hipotezy oraz celu badawczego.**
- 2. Charakterystyka „urban sprawl”.**
- 3. „Urban sprawl” – przyczyny i skutki.**
- 4. Remedia dla administracji publicznej**

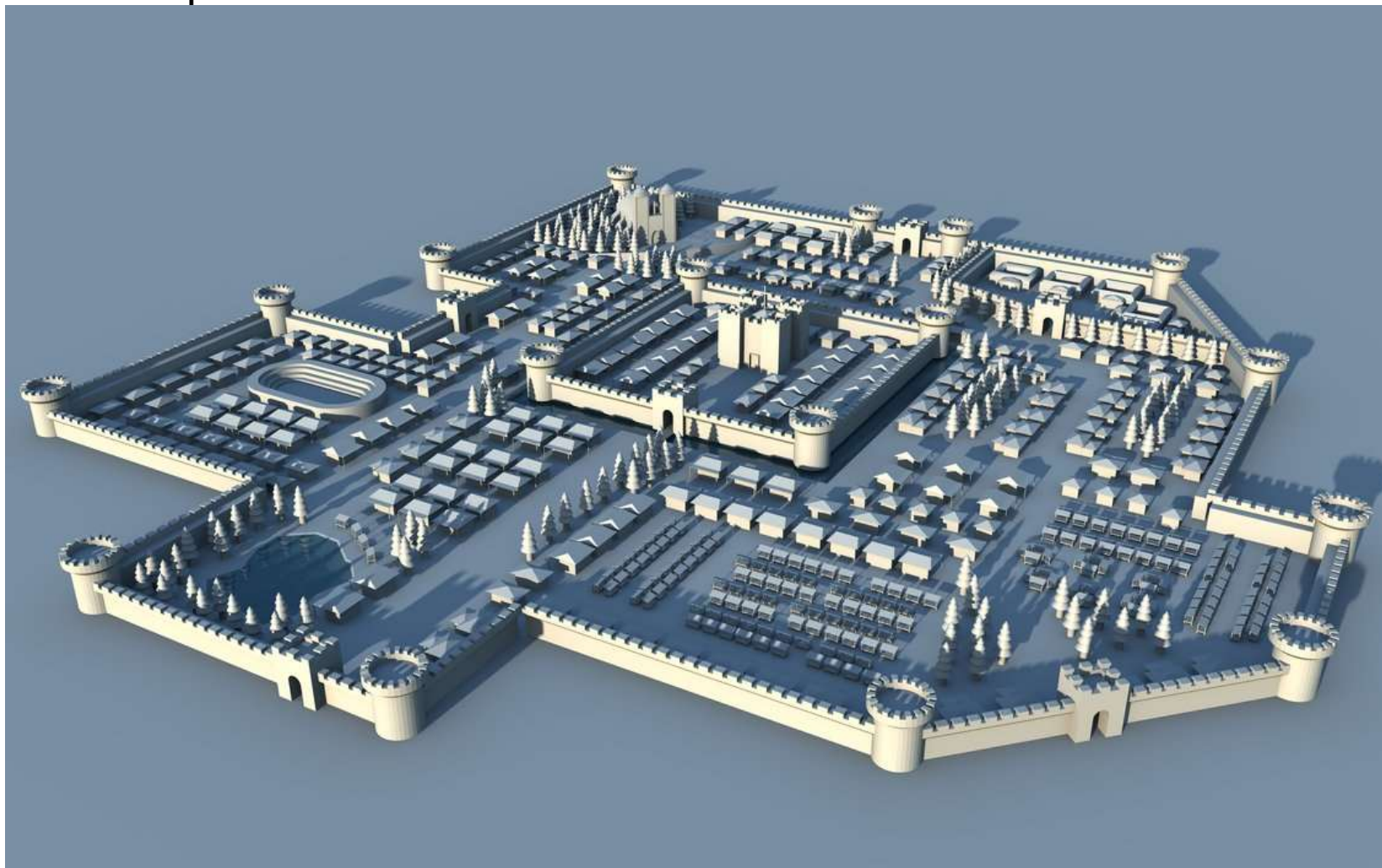
Czym jest urban sprawl?

- Cel analizy:
- Analiza rozwoju metropolii i stref podmiejskich ośrodków metropolitalnych w województwie małopolskim.
- Hipoteza badawcza:
- Małopolskie metropolie nie potrafią utrzymać zgromadzonego potencjału i „oddają” go funkcjonalnemu otoczeniu.
- Małe miasta cechuje chaotyczny rozwój wynikający ze zjawiska urban sprawl.

Cele i hipotezy do analizy

- Urban sprawl dotyczy niekontrolowanego przez władze ośrodka metropolitalnego odpływu potencjału z miasta-rdzenia do otoczenia, które w sensie administracyjnym do miasta nie należy. Jest to zjawisko negatywne z punktu widzenia władz metropolii, osłabiające potencjał jakościowy, w tym finansowy ośrodka.
- „Światło do nieba” nie jest punktem a rozproszonym pociągłym lub kulistym kształtem.

Dawniej miasta były układami zamkniętymi
przestrzennie...

Współcześnie przestrzenna otwartość miast sprzyja ich rozlewaniu się.

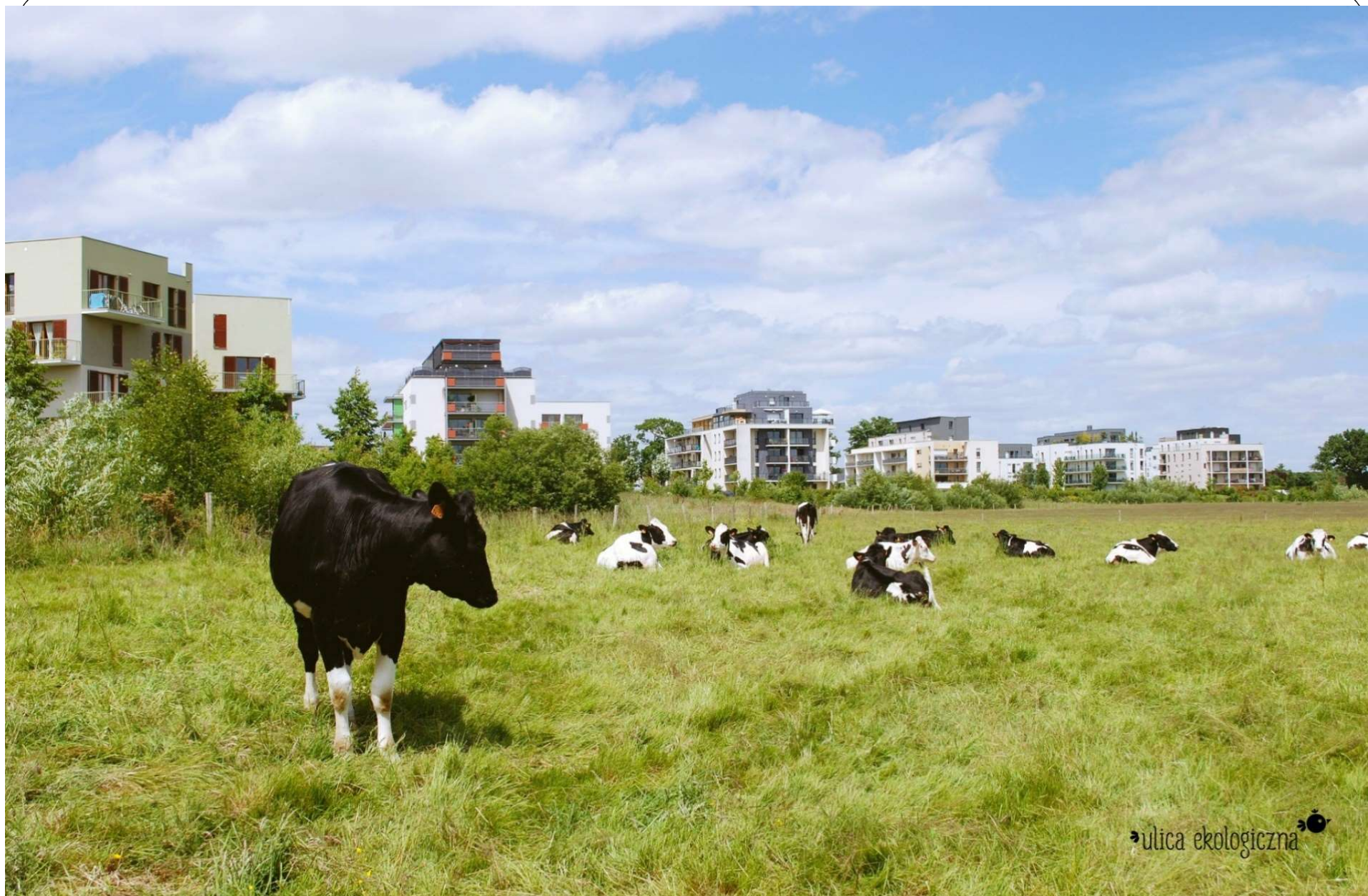

Czym jest urban sprawl?

CORAZ CZĘŚCIEJ ZABUDOWA PODMIEJSKA WYGLĄDA
W SPOSÓB NASTĘPUJĄCY:

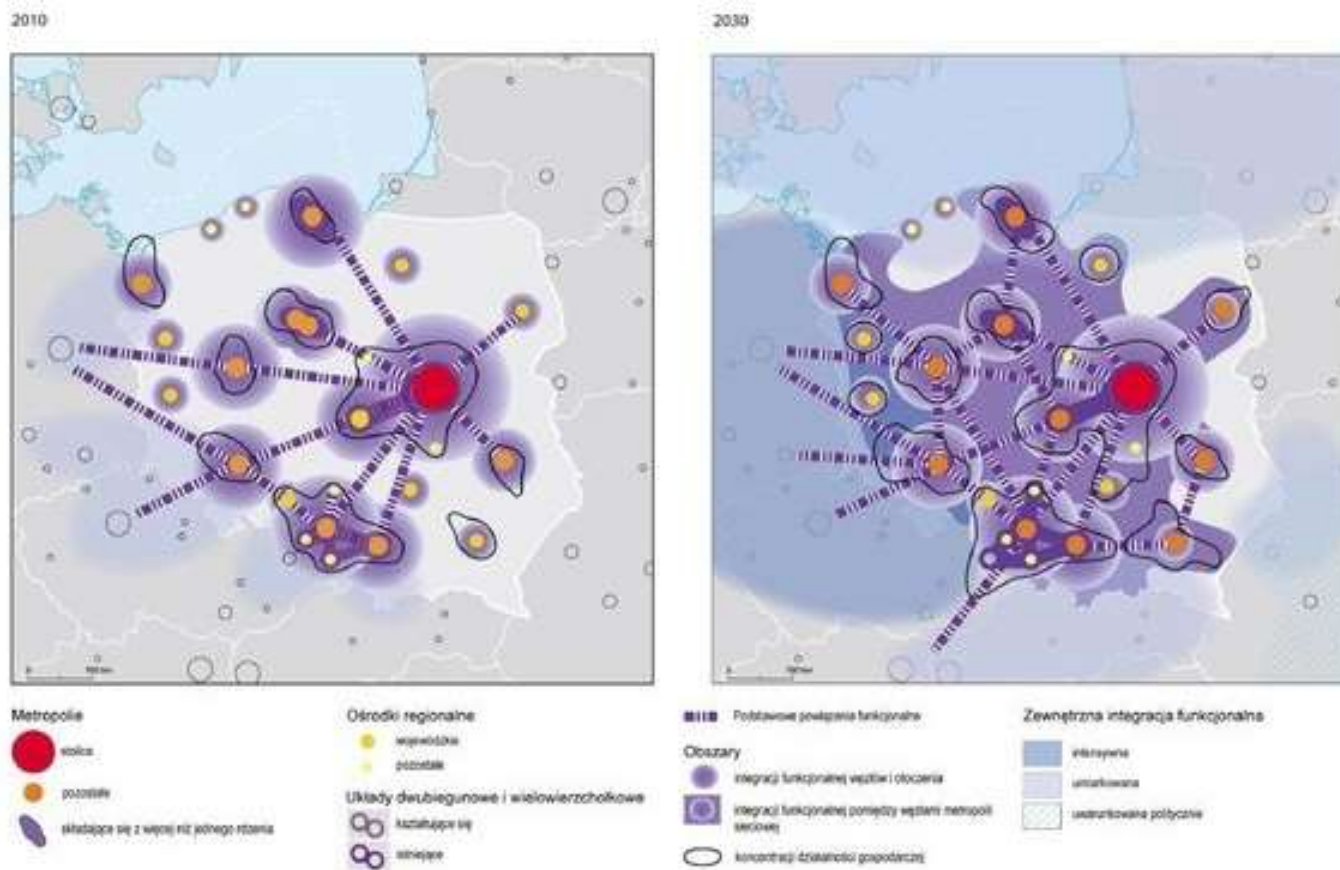

ulica ekologiczna

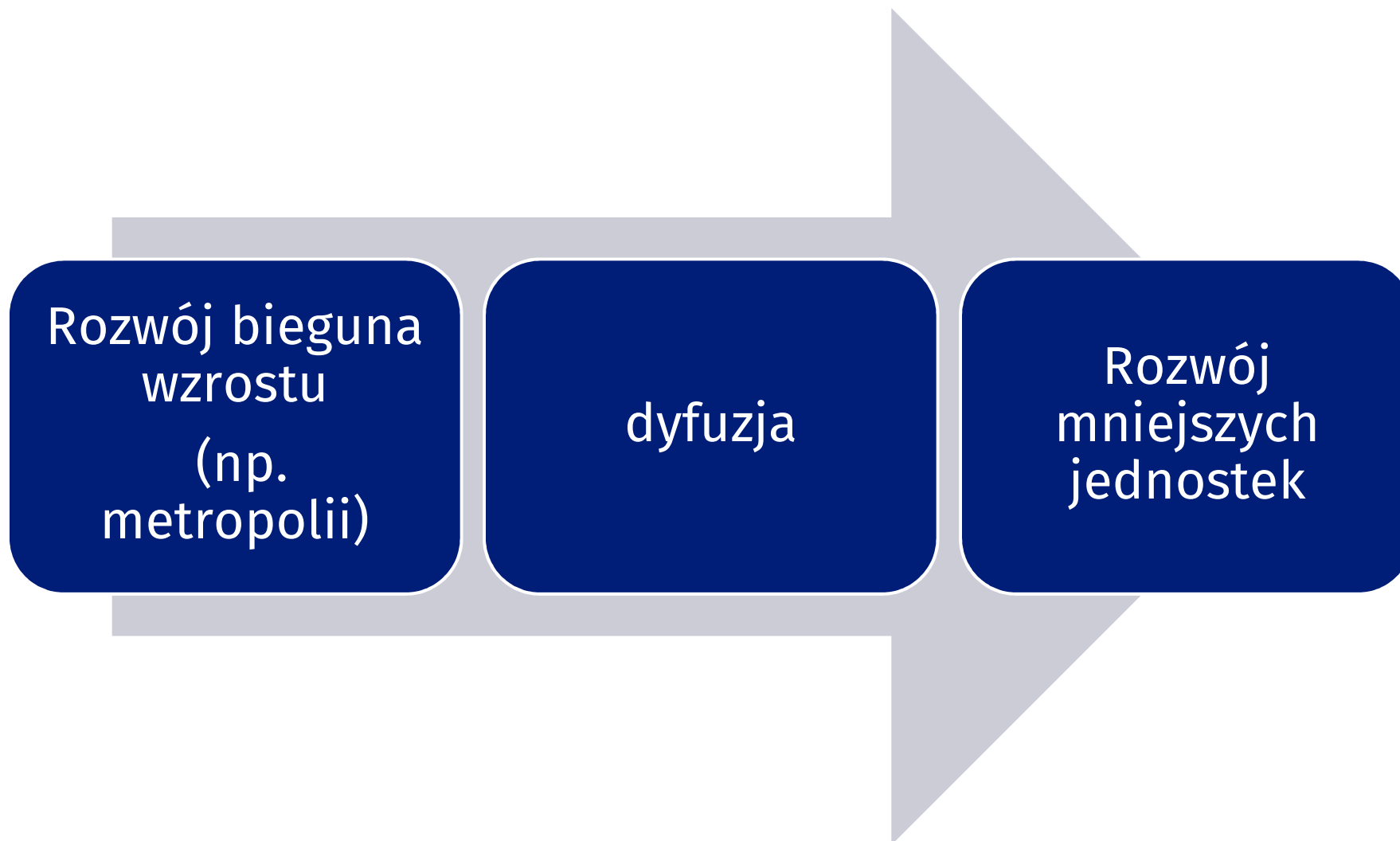

Model polaryzacyjno-dyfuzyjny

Rynkowy model rozwoju zjawiska urban sprawl

NAD ROZLEWAJĄCĄ SIĘ PRZESTRZENIĄ MOŻNA JEDNAK
ZAPANOWAĆ

Co wywołuje amorficzny rozwój przestrzeni?

- Urban sprawl dotyczy przede wszystkim dwóch podstawowych grup społecznych, które w teorii, na podstawie różnych motywów decydują się zagospodarować peryferia metropolii:
- Bogaci mieszkańcy miasta poszukujący ciszy i spokoju.
- Młodzi mieszkańcy metropolii na dorobku poszukujący mieszkania „na kredyt”.
- Przybywający z obszarów niezurbanizowanych, pragnący korzystać z zasobów metropolii.
- Przedsiębiorcy poszukujący szans na obniżenie kosztów funkcjonowania.
- Przedsiębiorcy poszukujący dużych terenów pod inwestycje (fabryki, hipermarkety).
- Przedsiębiorstwa korzystające w większości z zewnętrznych rynków zbytu.

W badaniu przeprowadzono następujące zadania

1. Określenie genezy polskiego urban sprawl
2. Typologia i charakterystyka współczesnych uwarunkowań tego zjawiska
3. Identyfikacja dysfunkcji i eufunkcji urban sprawl z punktu widzenia aspektów gospodarczych, przestrzennych, społecznych i prawnych
4. Poszukiwanie remediów – analiza możliwości kontrolowania urban sprawl - w kierunku „smart sprawl”.

Wybrane przyczyny urban sprawl (1)

1. Globalizująca się przestrzeń metropolitalna: mobilność potencjału,
2. Racjonalność działań wynikająca z globalnego kryzysu finansowego.
3. „Narcystyczna” polityka rozwoju i mało kreatywne zarządzanie rozwojem miast.
4. Administracja publiczna stworzyła nadpodaż terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową - jeśli porówna się powyższe liczby z obrotami na rynku działek budowlanych w 2010 r. to spodziewany czas sprzedaży zasobów (podaż - popyt) wyniesie dla terenów budowlanych przewidzianych w planach miejscowych - 911 lat, natomiast w studiach - 3278 lat /I. Zachariasz, 2013/.

Wybrane przyczyny urban sprawl (2)

4. Chaos przestrzenny i brak dobrych ram prawnych (lekceważenie spraw przestrzennych) dla planowania przestrzennego – zabudowa rozproszona. „Polityka deweloperska”, brak obowiązku posiadania mpzp.
5. Poczucie anonimowości w „blokowiskach”, brak poczucia przynależności i odpowiedzialności za swoje sąsiedztwo.
6. Autokratyczny sposób sprawowania władzy -> niedostatki demokracji, dominacja władzy wykonawczej.

Dwa podejścia do interakcji metropolia-region (otoczenie)

Dwa teoretyczne podejścia do zagadnienia interakcji zachodzących pomiędzy ośrodkami metropolitalnymi a ich regionalnym otoczeniem.

- Brak wpływu metropolii na otoczenie lub wpływ negatywny
- Istnienie naturalnych procesów wpływających stymulująco na rozwój otoczenie regionalnego przez metropole

Koncepcje rozwoju regionalnego dotyczące relacji z rdzeniem

- teoria biegunów wzrostu,
- teoria dyfuzji innowacji,
- teoria kumulatywnej przyczynowości,
- koncepcja rozlewania się rozwoju,
- sieciowa interpretacja związków metropolii z rozwojem regionów.

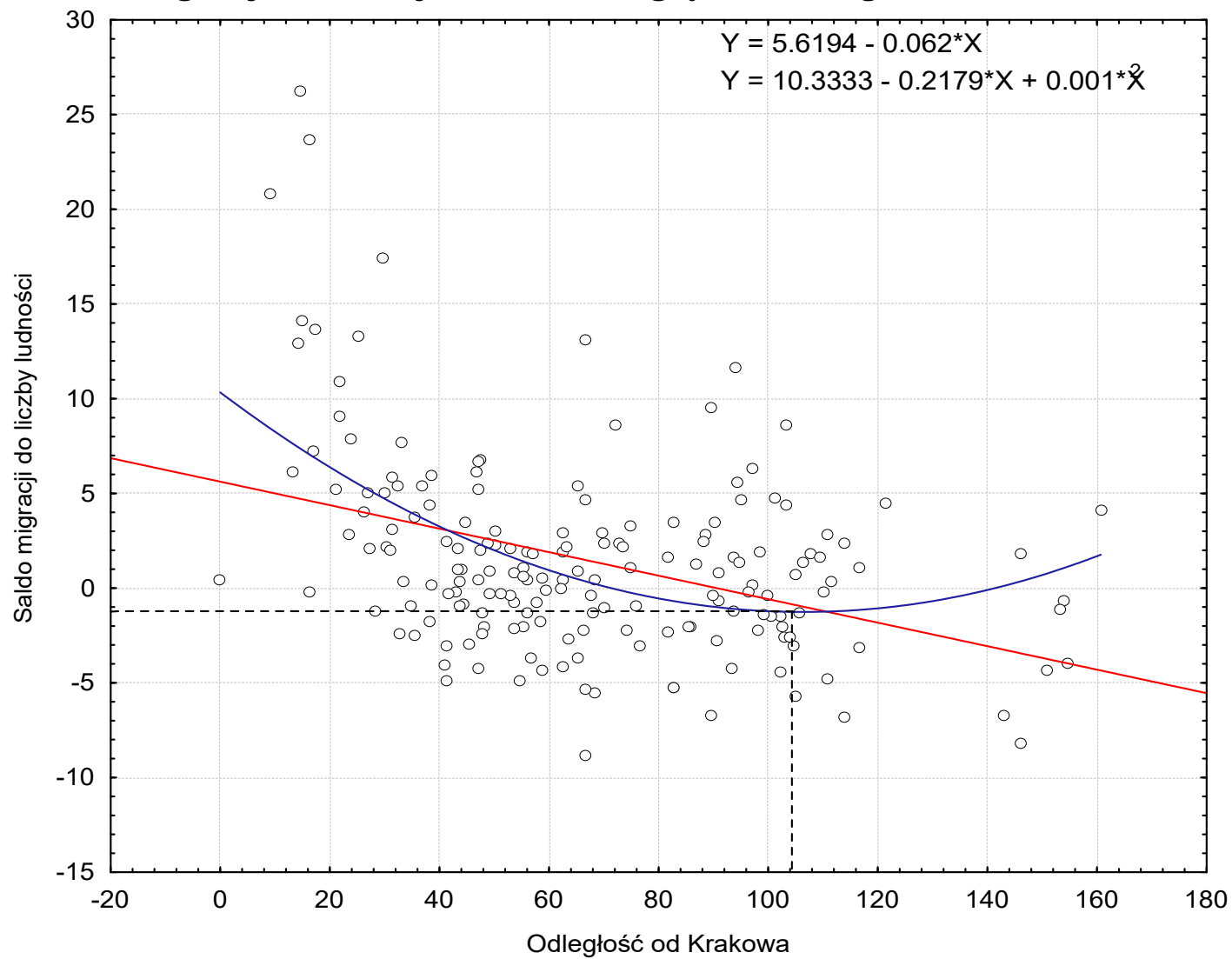
Różne modele rozwoju metropolii

Hipotezy pomocnicze:

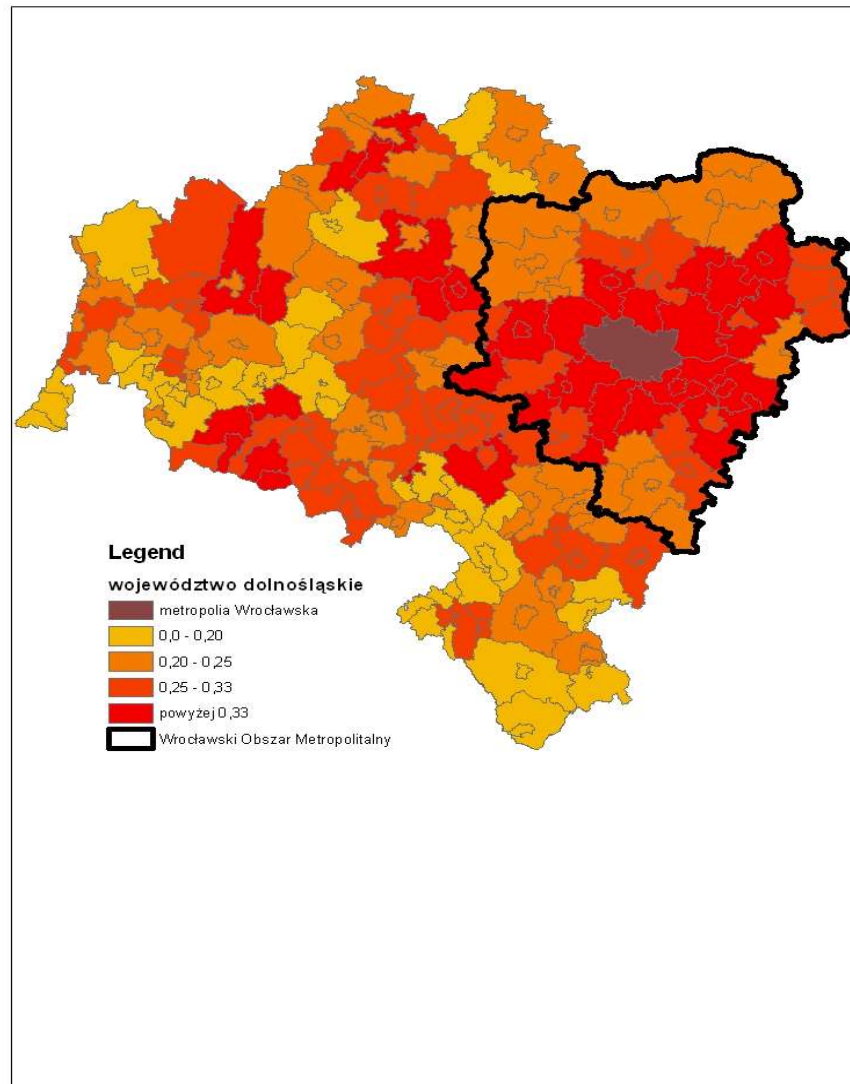
- Jeżeli dane miasto oddziałuje na rozwój otoczenia, to zgodnie z zasadą grawitacji, oddziaływanie to ma rozkład malejący względem odległości (zasięgu wpływu).
- Poziom i dynamika rozwoju jednostek terytorialnych wchodzących w skład danego regionu zależy od ich odległości od miasta wojewódzkiego.

Ryc. 1.

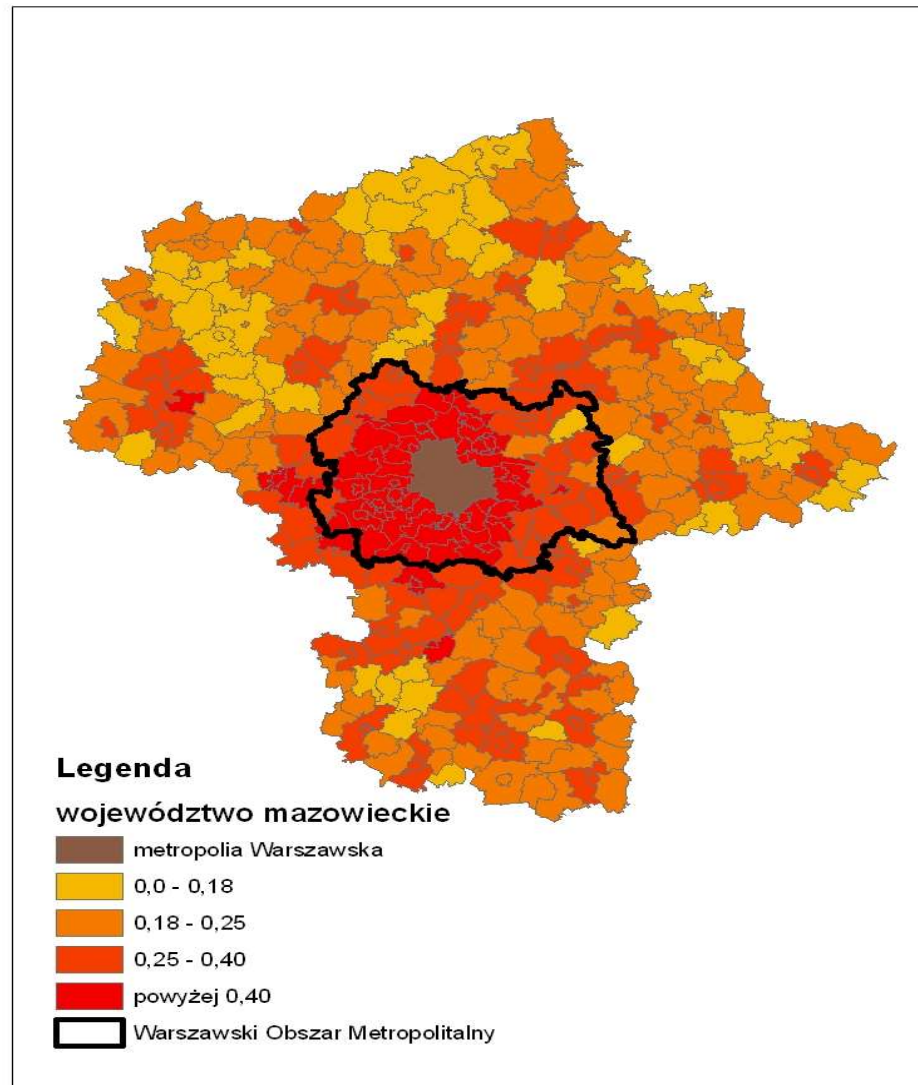
Przykładowa ilustracja badanych zależności dotycząca:
Saldo migracji do liczby ludności względem odległości od Krakowa

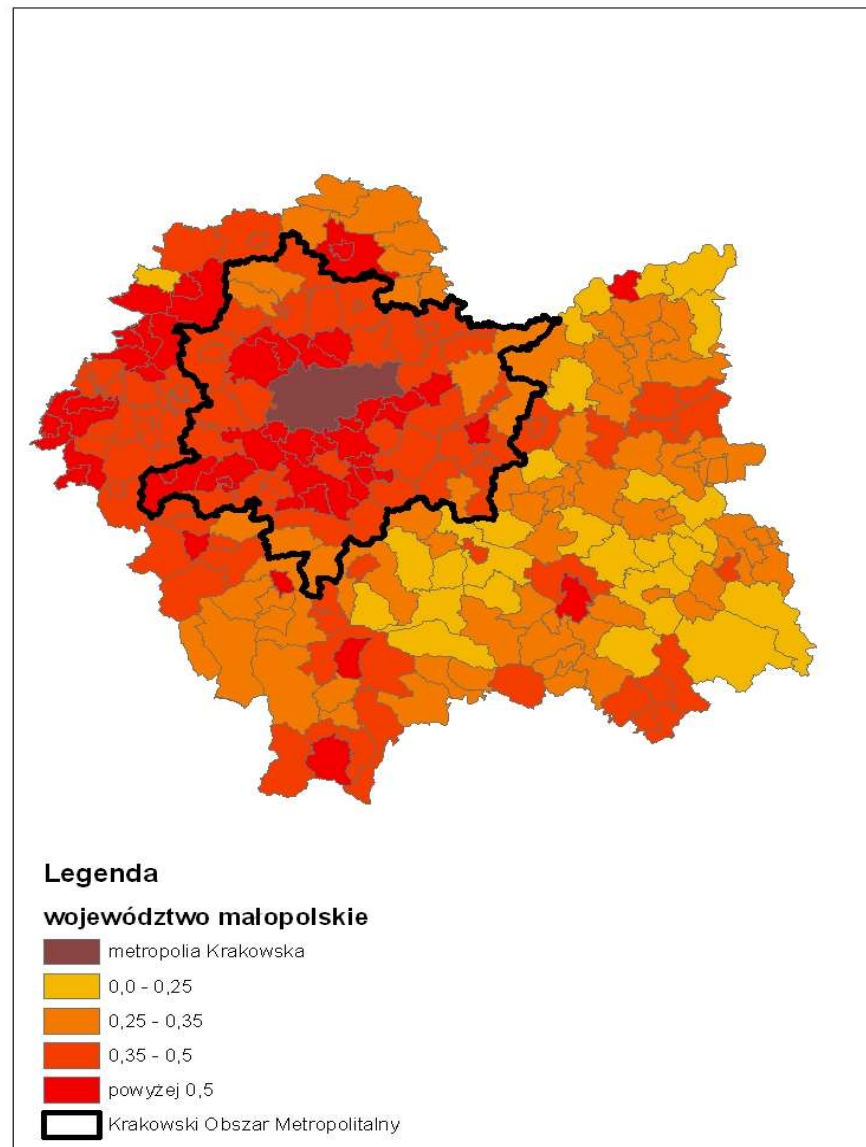
Ryc. 2. Graficzna interpretacja wpływu metropolii na poziom rozwoju regionalnego – Dolny Śląsk

Ryc. 3. Graficzna interpretacja wpływu metropolii na poziom rozwoju regionalnego – Mazowsze

Ryc. 4. Graficzna interpretacja wpływu metropolii na poziom rozwoju regionalnego – Małopolska

Urban sprawl a przedmieścia

1. **Chaos przestrzenny** - powodowany przez deweloperów
2. **paradoks** – nieproporcjonalny do potrzeb przyrost terenów budowlanych w warunkach regresu demograficznego (nadpodaż terenów budowlanych daje rezerwy dla 316 mln mieszkańców) /A.Böhm, 2014/
3. **dominacja dysfunkcji** – społecznych (dezintegracja), gospodarczych (deficyty w budżetach gmin), przestrzennych (chaos i degradacja krajobrazu) nad **eufunkcjami** (komfort wynikający z niskiej intensywności zabudowy)
4. **zagrożenie** - rozszerzanie terenów o znikomych regulacjach dotyczących ich zagospodarowania, w kontekście rugowania inwestycji uciążliwych w innych krajach oraz boomu demograficznego w krajach rozwijających się i potencjalnej imigracji.
5. **Nieefektywność finansowa** – potrzeba multiplikacji infrastruktury komunalnej

Skutki amorficznego rozrostu – cost of sprawl (1)

- Amorficzny rozrost miasta powoduje powstawanie i umacnianie się rozmaitych dysfunkcji, przestrzennych, ekonomicznych i społecznych. Są one nawzajem powiązane i tworzą samowzmacniające się syndromy niekorzystnych cech charakteryzujących całości społeczno-przestrzenne. Mogą wywoływać zjawiska maldevelopment (złego, ułomnego rozwoju), we wszystkich trzech zakresach (gospodarce, życiu społecznym, przestrzeni zurbanizowanej)
- Finansowe (PIT, CIT),
- Odptyw kapitału ludzkiego (np. Budapeszt-Debreczyn, Kraków-Niepołomice).
- Potrzeba budowy infrastruktury dla „nowych” (np. wyspecjalizowana służba zdrowia, szkolnictwo, usługi komunalne, infrastruktura drogowa - > społeczeństwo żyje wygodniej choć dłużej dojeżdża do pracy).
- Dysfunkcje związane z procesami budowania tożsamości lokalnej – zanikanie spójnych „ram odniesienia” społeczności, brak (utrata) przestrzeni (miejsc) zdefiniowanych jako wspólne .

Skutki amorficznego rozrostu – cost of sprawl (2)

- Dysfunkcje dotyczące więzi społecznych (a w konsekwencji kształtowania i podtrzymywania kapitału społecznego).
- Powstawanie obszarów konfliktogennych w sytuacji nakładających się na siebie rozmaitych koncepcji i sprzecznych interesów. Brak „mediatorów”, profesjonalistów w zakresie planowania przestrzennego, cieszących się zaufaniem społecznym
- Narastający chaos przestrzenny. Wszechobecne centra handlowe i drogie apartamenty, blokowiska i ludzie poszukujący „domku z ogródkiem”.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ 😊

Michał Kudłacz
m.kudlacz@stat.gov.pl